

Umění jako lék na katastrofu?

Ostrava

Národní divadlo moravskoslezské

Divadlo Antonína Dvořáka

25. října 2023

Viktor Ullmann: *Rozbitý džbán – Císař Atlantidy aneb Odepření smrti* (*Der zerbrochene Krug – Der Kaiser von Atlantis oder Die Tod-Verweigerung*)

Boris Prýgl (Walter, Císař Overall), David Nykl (Adam, Smrt), Martin Gyimesi (Licht, Harlekýn), Michaela Zajmi (Marthe Rull, Bubeník), Markéta Kloudová (Eva, Bubikopf), Roman Vlkovič (Veit Tümpel, Tlampač), Josef Moravec (Ruprecht, Voják), Jiří Halama (Brigitte), Ihor Maryškin, Nikola Novotná, Urszula Kulesza (Služební, Služebné).

Ostravský operní orchestr, Jakub Klecker/Maroš Potokár (dirigent), Rocc (režie, scénografie), Belinda Radulović (kostýmy), Anna Knollová (choreografie), Juraj Bajús (dramaturgie).

Je obtížné mluvit o hudbě Viktora Ullmanna (1898-1944), aniž bychom zmínili jeho tragický konec v nacistických táborech od Terezína (severně od Prahy) po Osvětim (západně od Krakova). Právě v Terezíně napsal a vytvořil svou poslední operu *Císař Atlantidy* (1944), ve které odsuzuje hrůzy a absurditu války. Jak přežít ve chvíli, kdy se svět zblázní? Tato krátká, zhruba hodinová jednoaktová opera v podobě prosby o život připomíná tvorbu Kurta Weilla s Brechtem. Z divoké frašky o groteskním diktátorovi toužícím po válečném úspěchu totiž opravdu mrazí. Rozhodující roli zde však hraje ironie, neboť zde spatřujeme smrt unavenou prací, která se stala všudypřítomnou, odmítající plnit své úkoly. Zredukovaná instrumentace pro přibližně patnáct nástrojů je potěšením z invence a rytmické brilance, která vykresluje charaktery jednotlivých postav v různých výmluvných barvách. Schoenbergův bývalý žák nemá konkurenci, pokud jde o míchání různých vlivů, od pouťové burlesky po populárního ducha satirických tanců, a zároveň dává císaři (zjevnému vůdcovu dvojníkovi) nestrukturovanější zvukovou stopu s morbidními zvuky (včetně nečekaných varhan). Jedná se o ideální způsob, jak co největšímu počtu lidí i nadále představovat toto prvotřídní dílo, které si ve Francii získalo zasloužené uznání díky turné divadelního uskupení Arcal v roce 2015.

V Ostravě (pouhých dvacet kilometrů od Ullmannova rodiště) si inscenace slovinského režiséra Rocca umně pohrává s variací atmosféry, když nejprve zmenšuje prostor jeviště oponou ve snaze zvýraznit narážky jednotlivých

alegorických postav: kontrast je o to výraznější, když se císař (jehož slabost podtrhuje použití invalidního vozíku) objeví v rozpadlém bunkru s dovedně odstiňovaným osvětlením. Dynamické vedení herců nabízí každému z nich existenci daleko od císařova autoritářství, jako by byli ponecháni svému smutnému osudu. Objevují se paralely s další jednoaktovou operou Viktora Ullmanna (trvá asi čtyřicet minut) *Rozbitý džbán* (1942), která vznikla na motivy stejnojmenné komedie Heinricha von Kleista a zazněla v první polovině večera. V pozadí je odhalená jablň, což je narážka na prvotní hřích Evy, zatímco soudce lituje své ztracené vážnosti. Inscenace nabízí zde několik pikantních okamžiků, které vycházejí z příhodného zrcadlení obou her. Jde o lehce marný zmatek, který vyzařuje z událostí *Rozbitého džbánu*, evokuje životní sílu meziválečného období (zejména v Berlíně), která mnohdy přehlížela všechny varovné signály nadcházející katastrofy. V tomto díle se repliky mezi deseti postavami prudce střídají, díky čemuž má vykreslení ostřejší, téměř pointilistický rytmus, zatímco v *Císaři Atlantidy* je ponechán větší prostor pro expresivitu.

Všichni zpěváci dohromady zaujmou vysokou celkovou úroveň a soudržností souboru, která prozrazuje jejich zvyklosti pracovat jako soubor – Ostrava si tak zachovala praxi repertoárového divadla po vzoru svých německých protějšků. Boris Prýgl vyniká příjemnou barvou hlasu, podpořenou bezchybnou čistotou řeči, stejně jako David Nykl, který je stejně technicky uvolněný jako dramaticky pronikavý. Pod energickým vedením Jakuba Kleckera v čele s místním orchestrem je toto představení od začátku do konce potěšením a nutí vás objevovat další bohatý a ambiciózní program ostravské opery.

Florent Coudeyrat

Pilíř českého repertoáru

Ostrava

Národní divadlo moravskoslezské

Divadlo Antonína Dvořáka

26. října 2023

Bedřich Smetana: *Dalibor*

Tomás Juhás / Luciano Mastro / Richard Samek (Dalibor) / Martin Bárta / Marián Lukác (Vladislav), Martin Gurbaľ / František Zahradníček (Budivoj), Jozef Benci / Peter Mikuláš (Beneš), Martin Javorský / Ondřej Koplík (Vítek), Jolana Fogašová / Katerina Hebelková (Milada), Veronika Rovná / Anna Wilczynska (Jitka), Erik Ondrus / Waldemar Wiczorek (Soudce) Ostravský operní sbor, Jurij Galatenko (sbormistr), Ostravský operní orchestr, Jiří Habart / Robert Jindra / Josef Kurfirt (dirigent) Martin Otava (režie), Daniel Dvořák (scénografie), Dana Haklová (kostýmy), Jana Tomsová (choreografie), Juraj Bajús (dramaturgie).

Hudební sezóna ostravské opery, která každoročně nabízí více než třicet různých představení, je úctyhodná svým rozsahem a rozmanitostí, přičemž se zaměřuje nejen na tradiční operní repertoár, ale i na muzikály a balet. Historický sál (1907), pojmenovaný po Antonínu Dvořákovi, je nezaměnitelným místem díky blízkosti k jevišti, která nabízí ideální akustické prostředí. Sál jen navíc vybaven plátnem s titulky v češtině a angličtině. Moderní pohodlí hodné třetího největšího města v zemi, které se může pochlubit i odvážným programem s několika raritními představeními, kam patří jednoaktové opery rodáka z nedalekého Těšína Viktora Ullmanna (viz [zde](#)).

Vrcholem sezóny je bezpochyby rozhodnutí uvést všech osm Smetanových oper postupně, a to v různých večerech (2. až 10. března a poté 4. až 12. května 2024), a oslavit tak dvousté výročí skladatelova narození. Jedná se o příležitost vyslechnout díla, která jsou u nás i v České republice mimořádně vzácná, například *Braniboři v Čechách* (1866) a *Čertova stěna* (1882). *Dalibor* (1868), pevně zakotvený v domácím repertoáru, je Smetanovým vůbec prvním „vážným“ dílem, které čerpá z českých kořenů díky husitským odkazům v titulní roli i z velikosti ducha: toto dílo, které se stalo symbolem odporu proti autoritářské moci, jež ignorovala vůli lidu, vzniklo v době rakouské nadvlády, což mu dodnes dodává vlastenecký ohlas. To však Smetanovi nebránilo v tom, aby na německou verzi *Dalibora* sám dohlížel (viz naše recenze inscenace uvedené ve Frankfurtu nad Mohanem [v roce 2019](#) v Goetheho jazyce), aby tak svému dílu dodal větší vliv.

V Ostravě se inscenace vytvořená na jaře loňského roku (která bude příští rok obnovena s kompletním cyklem oper) hrála bohužel pro málo početné publikum, které se však pozorně zaposlouchalo do výmluvnosti dramatu. Jako symfonik, který je schopen vyvolat všechny barvy orchestru, zaujme Smetana svým všeobjímajícím melodickým nadáním i výrazovou rozmanitostí, od královské vznešenosti žesťových nástrojů až po prchavé výlevy Milady v dřevěných dechových nástrojích. Dalibor naopak rozkvétá v lyričtějším kontextu, často za doprovodu prvních houslí (v souladu s legendou, že na tento nástroj hrál ve vězení), zatímco žalářník Beneš se uzavírá do matných šedých tónů strunných nástrojů a odhaluje svůj žalářem omezený obzor. Dokonale je ztvárněna jak velkolepost sborů v I. části (skvělá soudržnost místních sil), tak lidový duch na začátku II. části, třebaže měl dirigent Josef Kurfiřt v živých pasážích někdy těžkopádnější ruku. Český dirigent však zůstává pozorný k vyprávění, aniž by zakrýval jeviště.

Pěvecký ansámbl je celkově přesvědčivý, ale v hlavních rolích, které jsou zjevně nebezpečnější, má jistá omezení. Stejně tak Tomáš Juhás (Dalibor), který předvádí přirozený přednes a velkou odvahu, avšak nevyhne se několika falešnostem ve vysokých tónech. Hlas Jolany Fogašové (Milada) je místy nestabilní, trpí slyšitelným vibrátem a v rychlých pasážích ztrácí na síle. Naštěstí mu však jeho dramatická lehkost dodává trvale znělou prezenci vynahrazující technická omezení. My však dáváme přednost zářivému zpěvu Veroniky Rovné (Jitka), která s lehkostí vyniká v celém rozsahu, nebo pronikavé interpretaci Jozefa Benciho (Beneš), jehož bas je stejně hluboký jako zvučný. Marián Lukáč (Vladislav) podal rovněž velmi dobrý technický výkon, jeho elegantní linie byly vždy k věci, ale bohužel místy až příliš nesmělé.

Tato nesmělost se bohužel odráží i ve výpravné, avšak nevýrazné režii Martina Otavy, který střízlivou scénu modernizuje několika prvky (včetně symbolického stříbrného českého lva), aniž by se mu podařilo omezit statičnost děje. Světla střídají různé barvy a zůstávají v ilustrativním duchu inscenace. Jedná se o seriózní inscenaci dobré kvality, která by si však zasloužila trochu více odvahy, aby nás strhla, zejména v příliš omezeném využití otočné scény.

Florent Coudeyrat